

Kleutersprongen 2.0

Opbrengstgericht werken in groep 1-2

Monique Jeurissen
Tamara Wally, Esther van Efferen-Wiersma (red.)

Kleutersprongen 2.0

Opbrengstgericht werken in groep 1-2

Monique Jeurissen

Tamara Wally, Esther van Efferen-Wiersma (red.)

Inhoud

Voorwoord	04
1. Waarover gaat dit boek?	06
1.1 Voor wie is dit boek?	08
1.2 Zelf meteen aan de slag!	08
2. Opbrengstgericht werken in 4D in groep 1-2	10
2.1 Hoe leren kleuters?	12
2.2 Opbrengstgericht werken aan de ontwikkeling van kleuters?	13
2.3 Opbrengstgericht? Doelgericht? Of werken aan resultaten...?	18
2.4 Opbrengstgericht werken doe je óók dagelijks!	18
2.5 OGW4D en formatief evalueren	19
Zelf aan de slag!	20
3. Schoolstandaarden en ambities	23
3.1 Weten waar je naartoe werkt	24
3.2 Ambities: het uitgangspunt van OGW in 4D.....	25
3.3 Functioneringsniveaus.....	25
3.4 Leerdoelen: wat 'moeten' kleuters kennen en kunnen?	28
3.5 Ambities formuleren voor kleuters: hoe doe je dat?.....	28
3.6 Ambities bij kleuters: geef ze de tijd	31
Zelf aan de slag!	32
4. Een visie op onderwijs aan jonge kinderen: spelen moet! ...	35
4.1 Kompas en roer voor jou als leerkracht.....	36
4.2 Concretisering van de schoolvisie naar groep 1-2.....	38
4.3 Visies op onderwijs aan jonge kinderen	40
Zelf aan de slag!	42
5. Data	44
5.1 Wat zijn data?.....	46
5.2 Hoe verzamel je data?	49
5.3 Data ordenen.....	60
5.4 Data verzamelen doe je dagelijks	60
Zelf aan de slag!	62

6. Duiden	65
6.1 Wat is duiden?	66
6.2 Data duiden in stappen	67
Zelf aan de slag!	79
7. Doelen	80
7.1 Van schoolambitie naar tussendoel	82
7.2 Leerlijnen: houvast voor de leerkracht.....	83
7.3 Ontwikkelingslijnen: mijlpalen voor het kind.....	84
7.4 Hoe stel je doelen?	86
7.5 Een gedifferentieerd aanbod: rekening houden met verschillen	87
7.6 Doelen en aanpak vastleggen.....	90
7.7 Een beredeneerd thematisch groepsaanbod samenstellen	92
7.8 Een planning maken	96
Zelf aan de slag!	98
8. Doen	102
8.1 Gericht aan de slag: doen!	104
8.2 Leerstofaanbod	106
8.3 Klassenmanagement	110
8.4 Leertijd	124
8.5 Didactisch handelen	126
8.6 Pedagogisch handelen	135
8.7 Schoolklimaat	138
8.8 Doen wat werkt.....	139
8.9 Aanpakken kiezen en combineren	141
Zelf aan de slag!.....	142
Literatuur	151
Bijlage: Koppeling opbrengstgericht werken in 4D aan Inspectiekader	154
Colofon	156

Voorwoord

Onderwijs aan kleuters is een vak apart, lesgeven in groep 1-2 vraagt specifieke kennis en vaardigheden. Het is dus niet meer dan logisch dat leerkrachten in die groepen dan ook speciale aandacht verdienen. Vandaar dit boek.

De afgelopen jaren is het verhogen van leeropbrengsten één van de belangrijkste speerpunten in het onderwijs: haal eruit wat erin zit door het onderwijsproces te optimaliseren, zónder aan kinderen te trekken. De inspectie vraagt scholen te laten zien hoe zij óók in de groepen 1 en 2 werken aan het behalen van optimale opbrengsten. Dat vraagt om een duidelijke visie en concretisering van het onderwijs in groep 1-2.

De werkcyclus *Opbrengstgericht werken in 4D®* van de CED-Groep biedt een houvast om in concrete stappen het onderwijsproces te optimaliseren, aansluitend bij de visie van de school en vervolgens te kunnen sturen op opbrengsten. *Kleutersprongen 2.0* beschrijft hoe je dat in groep 1-2 handen en voeten kunt geven en sluit hierin aan op de uitgave *Peuterstappen* (voor peutergroepen in de kinderopvang) en de binnenkort te verschijnen vernieuwde uitgave voor schoolleiders en besturen. Die uitgave beschrijft het theoretisch kader van de werkcyclus.

Vanaf 2000 ondersteun ik met veel plezier onderbouwteams bij het optimaliseren van hun onderwijs aan jonge kinderen. Ik tref telkens bevlogen professionals, vol enthousiasme, met hart voor 'hun' kleuters, die tijdens hun dagelijks werk ook worstelen met de vraag: 'Hoe zorg ik ervoor dat ik een doelen-dekkend aanbod bied, waarin ik volop ruimte bied aan spel, niet verval in lesjes én alle kinderen de ruimte geef om in hun eigen tempo te groeien? En daarbij: hoe beschrijf ik dit beknopt en overzichtelijk? Doen we wat werkt, en werkt wat we doen? Wanneer is het goed?'

Deze telkens terugkerende vragen zetten mij ertoe aan om de allereerste editie van *Kleutersprongen* volledig te herschrijven. Recente inzichten over effectief onderwijs aan jonge kinderen en nog meer aansluitend bij de behoeften uit de dagelijkse praktijk in groep 1 en 2. Dat biedt duidelijkheid over waar leerkrachten aan moeten voldoen en geeft concrete handvatten om dat vorm te geven. Een praktisch en herkenbaar boek waarmee je meteen aan de slag kunt.

Herken jij jezelf in de vragen hierboven? Herken jij als intern begeleider, onderbouwcoördinator of schoolleider jouw collega's in deze vragen? Dan is dit boek iets voor jou!

Ik heb dit boek geschreven voor jullie, ondersteund door mijn collega's Tamara en Esther en met adviezen van zowel adviseurs uit het Expertiseteam het jonge kind van de CED-groep als leerkrachten uit het veld. Ik hoop dat dit boek jou ondersteunt, zodat je zelf een antwoord kunt vinden op deze vragen en dat het je de concrete handvatten biedt die je zoekt.

Veel leesplezier! En geniet van het werken met jullie kleuters: laat ze springen!

Monique Junissen

senior adviseur Expertiseteam het jonge kind
CED-Groep

Waarover gaat dit boek?

Dozen in allerlei maten, lege wc-rollen, houten planken... Nora (leerkracht groep 1-2 van basisschool Het Kompas) verzamelde van alles voor de start van het nieuwe thema *Wij gaan varen*. Het boek 'Varen!' zorgde in de kring voor mooie gesprekje's en spelideeën. Nora maakte samen met de kinderen een woordveld en was verrast hoeveel woorden sommige kinderen al kenden! Twee kleuters vertelden dat ze afgelopen zomer in een opblaasboot voeren in de sloot in de wijk. En Hugo zat nog vol van zijn ervaring op de veerboot naar Texel.

Inmiddels zijn de kleuters enthousiast aan het spelen en werken. In de bouwhoek bouwen Rive, Jayden en Yasir met veel overleg een boot van dozen. Puck kwam op het idee om een schat te verstoppen. Met haar tong tussen haar lippen zit ze nu een schatkaart te tekenen. Sofie, die pas net in de groep zit, kijkt het allemaal nog een beetje aan. Toen haar moeder 's ochtends kwam helpen knutselen, bleef Sofie lekker dichtbij haar zitten. Samen maakten ze een mooie verrekijker.

Na schooltijd zet juf Nora alle activiteiten en ideeën voor zichzelf nog eens op een rijtje. Hardop vraagt ze zich van alles af: welke doelen bereik ik met deze activiteiten? Doe ik eigenlijk wel genoeg? Komt op deze manier alles wel voldoende aan bod...?

Nora is creatief en vindingrijk genoeg om uitdagend onderwijs aan haar kleuters te geven in een rijke speelleeromgeving. Ze denkt vaak kritisch na over hoe ze goed onderwijs kan geven voor haar groep. En ze vraagt zich ook vaak af: hoe kom ik zélf een stap verder...?

In dit boek vind je een overzichtelijke en praktische werkcyclus: Opbrengstgericht werken (OGW) in 4D. Deze werkcyclus draait om vier steeds terugkerende stappen in de voorbereiding en de uitvoering van het onderwijs aan kleuters: Data, Duiden, Doelen en Doen.

Door te werken met OGW in 4D kun jij als leerkracht de kleuters zo goed mogelijk helpen om hen sprongen te laten maken in de ontwikkeling, op een wijze die past bij jonge kinderen én waarmee ze resultaten behalen. De werkcyclus 4D biedt een mooie kapstok voor kwaliteitsverbetering op verschillende niveaus in de schoolorganisatie. Verbetering van de onderwijskwaliteit voor jonge kinderen op jouw school reikt natuurlijk verder dan jouw groep: met OGW4D kun je zorgen voor een doorgaande lijn van kinderopvang tot en met de overgang naar het voortgezet onderwijs. Dit houdt de kwaliteit van onderwijs scherp!

1.1 Voor wie is dit boek?

Dit boek biedt houvast aan iedereen die direct of indirect met kleuters werkt. Het biedt handvatten om doelgericht en systematisch te werken aan een optimale ontwikkeling van kleuters in groep 1-2.

Ook leerkrachten in groep 3 kunnen in dit boek inspiratie opdoen voor de manier waarop kinderen leren door spel. Hierdoor kunnen ze spel in groep 3 (meer) vorm geven, in aansluiting op de visie en werkwijze in groep 1-2. We laten zien hoe er in de dagelijkse kleuterpraktijk wordt gewerkt, welke vragen collega's hebben en wat in hun situatie effectief blijkt. Dit laatste is essentieel: wat bij de één werkt, hoeft niet de oplossing voor de ander te zijn. Waar het om gaat, is dat je de juiste aanpakken combineert en dat je weet wanneer en hoe je die optimaal kunt inzetten. Dát werkt!

Voor de leesbaarheid spreken we in de tekst wisselend over *hij* of *zij*: waar *hij* staat kan ook *zij* worden gelezen en andersom. Ook spreken we over ouders: hier bedoelen we zowel ouders, een alleenstaande ouder als verzorgers mee.

1.2 Zelf meteen aan de slag!

Aan het eind van ieder hoofdstuk vind je vragen om zelf mee aan de slag te gaan. Daarnaast is dit boek gebaseerd op diverse literatuur, een volledige lijst van de geraadpleegde bronnen staat achterin dit boek. Daar vind je ook een overzicht van interessante achtergrondinformatie om verder te lezen. Met de

opdrachten en leestips kun je jouw kennis, vaardigheden en houding met betrekking tot het onderwerp uitbreiden. Gebruik dit boek gerust als werkboek, door zinnen te arceren die voor jou belangrijk zijn, door in de kantlijn aantekeningen te maken over jouw eigen dagelijkse praktijk en door er na elk hoofdstuk zelf mee aan de slag te gaan. Zo leg je steeds zelf meteen de verbanden tussen de theorie die wij je aanbieden in dit boek en jouw dagelijkse praktijk op school, zodat je zelf ziet: OGW4D met kleuters, zó kan *ik* ermee aan de slag!

Opbrengstgericht werken in 4D in groep 1-2

Na schooltijd komt IB'er Felice in het lokaal van juf Nora. 'Wat ziet het er hier goed uit!' complimenteert ze Nora, terwijl ze het lokaal rondkijkt. Alles past mooi bij op het thema *Wij gaan varen*. 'Ik ben benieuwd wat de kinderen in dit thema allemaal gaan doen?'

Nora vertelt over de leuke activiteiten die ze heeft bedacht. Felice knikt, de activiteiten sluiten mooi aan bij de belevingswereld en nieuwsgierigheid van de kleuters. Toch wil ze samen nog eens nadenken over hoe ze meer opbrengstgericht kunnen werken in de kleutergroepen. Nora kijkt bedenkelijk: 'Opbrengstgericht *werken* in groep 1-2...?'

Mogen kleuters dan niet meer spelen...?

Spel en een uitdagende leeromgeving helpen kleuters bij het leren en ontwikkelen vanuit hun eigen nieuwsgierigheid. Jij kunt hen hier als leerkracht in ondersteunen. In dit hoofdstuk lees je de werkcyclus van 4D daarbij van pas komt.

2.1 Hoe leren kleuters?

Kleuters leren vanuit hun eigen nieuwsgierigheid. Ze leren door te proberen, door te kijken, voelen, luisteren en al hun andere zintuigen te gebruiken. Nieuwe ervaringen koppelen ze aan dingen die ze eerder hebben meegemaakt. Zo ontdekken kleuters de wereld om hen heen en leren ze die steeds beter begrijpen. Spel speelt een belangrijke rol bij het leren en ontdekken. Het biedt jonge kinderen ontwikkelingskansen en helpt hen hun kennis, handelingsmogelijkheden en sociaal inzicht uit te breiden. Door spel zijn jonge kinderen intens betrokken bij hun activiteiten en presteren ze vaak op de toppen van hun kunnen.

Om tot spelen – en zo tot leren – te komen, hebben kinderen een omgeving nodig die hen hierin ondersteunt. Een omgeving die niet alleen veilig is, maar ook uitdagend, waarin van alles te ontdekken is. Met volwassenen die de nieuwsgierigheid ondersteunen en stimuleren, en die bovendien beschikbaar zijn om op terug te vallen als dat nodig is.

In groep 1-2 betekent dit dat het belangrijk is om een uitdagende leeromgeving te creëren, waarin kleuters kunnen leren door te spelen en te ervaren en gestimuleerd worden in hun zone van naaste ontwikkeling.

Een uitdagende leeromgeving kenmerkt zich onder andere door:

- Een **overzichtelijke en aantrekkelijke inrichting** van het lokaal, waar materialen een vaste en deels toegankelijke plek voor alle kinderen hebben en die de nieuwsgierigheid prikkelt. De materialen weerspiegelen de leefwereld van alle kinderen en dagen uit tot het stimuleren hun ontwikkeling.
- Een **spel- en activiteiten aanbod** dat aansluit bij de belevingswereld van de kinderen, waardoor ze groeien in hun brede ontwikkeling. Een leerkracht die goed kijkt naar wat de kinderen bezighoudt, waar ze nieuwsgierig naar zijn én die in staat is om haar gedifferentieerde aanbod daarop te laten aansluiten, biedt haar groep optimale ontwikkelkansen.
- **Veiligheid.** Kinderen leren optimaal als ze zich veilig voelen, in een omgeving waarin ze ervaren dat ze zichzelf kunnen en mogen zijn en waarin ze de tijd en de ruimte krijgen om zich op hun tempo en manier kunnen ontwikkelen.

In groep 1-2 zie je dat onder andere terug in aandacht hebben voor wenperiodes, beschikbaar zijn voor alle kinderen en hun ouders, de ontwikkeling van autonomie ondersteunen en je handelen afstemmen op dat wat echt nodig is.

- **Een ondersteunende en stimulerende leerkracht** die goed zicht heeft op de ontwikkeling van alle kleuters en hen op de juiste manier weet te ondersteunen, stimuleren en uitdagen. Een leerkracht met een 'gereedheidskist' met passende didactisch werkwijzen, van spelaanbod tot interactieve instructie.

Zone van naaste ontwikkeling

De zone van naaste ontwikkeling (gedachtengoed van Vygotsky) is het ontwikkelingsgebied dat ligt tussen het niveau dat een kind zelfstandig kan volbrengen (actuele ontwikkeling) en het niveau waarbij het kind ondersteuning nodig heeft (naaste ontwikkeling). De meest zinvolle begeleiding om kinderen te stimuleren in hun ontwikkeling, bied je door mee te doen met activiteiten en te helpen binnen de zone van naaste ontwikkeling.

2.2 Opbrengstgericht werken aan de ontwikkeling van kleuters?

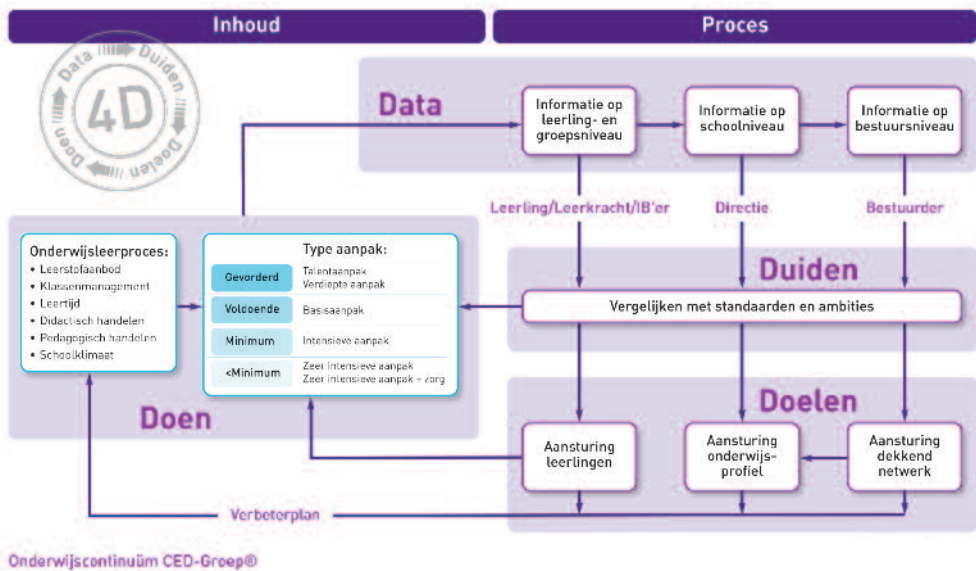
Kleuters leren dus vooral door te spelen. Waarom is de ondertitel van dit boek dan toch Opbrengstgericht *werken* in groep 1-2? Omdat *jij* werkt. Jij werkt opbrengstgericht, door jouw leerlingen te ondersteunen en uit te dagen in hun ontwikkeling. Dat doe je door goed te observeren, te luisteren en door hun signalen en behoeften aan te voelen vanuit jouw kennis over ontwikkeling van jonge kinderen. Vanuit die kennis bied je een bewust en beredeneerd aanbod. Je creëert een leeromgeving waarin kleuters spelen, ontdekken, genieten, verwonderen en groeien, zoals ze dat van nature doen. Daarbinnen geef jij hen de beste ondersteuning, begeleiding en uitdaging om de ontwikkelingskansen van alle kinderen te optimaliseren. De term *opbrengstgericht werken* (OGW) gaat dus over het handelen van de leerkracht. Niet over het spelen of werken van de kinderen.

Spel is de motor van de ontwikkeling van jonge kinderen. Opbrengstgericht werken betekent niet dat we lesjes aanbieden aan kleuters. Het betekent wel: vanuit een weloverwogen visie alle kleuters optimale ontwikkelingskansen bieden, in een omgeving die het beste bij hen past.

In hoofdstuk 8: *Doen* lees je meer over hoe je dit kunt vormgeven in de praktijk. Maar eerst een overzicht. Het model *Opbrengstgericht werken in 4D* geeft je houvast bij het vormgeven van planmatig en beredeneerd onderwijs aan kleuters. In de afbeelding zie je hoe dit model er schematisch uit ziet.

Zoals je ziet, staat 4D voor de vier stappen die je neemt met **Data**, **Duiden**, **Doelen** en **Doen**. Voordat je hiermee aan de slag gaat, stel je **standaarden en ambities** om te komen tot een sterk en passend onderwijsaanbod voor kleuters. Je stelt de vraag: waar wil jij met jouw groep naartoe werken? Wat zijn belangrijke leeropbrengsten aan het eind van de kleuterperiode?

Opbrengstgericht werken in 4D

Om je doelen daadwerkelijk te bereiken, geeft het houvast om hoge verwachtingen te hebben en hier vooraf goed met elkaar over na te denken. In een schoolstandaard staat vast wat de leerlingen eind groep 8 moeten kunnen, kennen en weten. Aanvullend formuleer je ambities voor jullie eigen leerlingpopulatie (zie hoofdstuk 3: *Schoolstandaarden en ambities*). De schoolstandaarden en de schoolambities vormen samen de basis voor de hele inrichting van het onderwijsaanbod; van de inrichting van de leeromgeving en materiaalkeuze tot de organisatie in de groep. Vanuit de schoolstandaarden en de school-

ambities maak je keuzes voor je onderwijsaanbod en het onderwijsleerproces in jouw kleutergroep. De ambities van jouw kleutergroep sluiten dus aan op de ambities van jouw school. In het volgende hoofdstuk krijg je concrete handvatten om een ambitie te stellen voor het onderwijsaanbod aan jouw kleuters.

Ambitie: De leeropbrengsten die een school voor ogen heeft voor haar leerlingen. Deze opbrengsten worden beschreven in expliciete, meetbare, tijdgebonden en haalbare doelen.

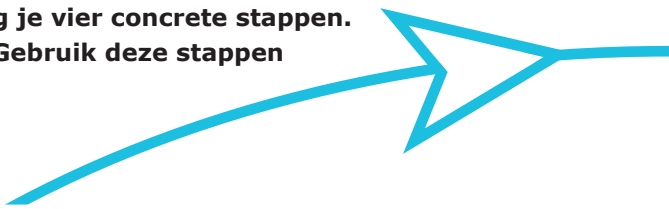
Schoolstandaard: De beschrijving van wat kinderen eind groep 8 moeten kennen en kunnen. De schoolstandaard is gebaseerd op de referentieniveaus en de kerndoelen. Op basis van deze schoolstandaard formuleert de school zelf tussentijdse leerdoelen voor eind groep 2 t/m E7.

Opbrengstgericht werken in 4D in de zone van naaste ontwikkeling

Na het stellen van de ambities volg je vier concrete stappen. Ze worden hier kort samengevat. Gebruik deze stappen als houvast voor jezelf.

De 4D-cyclus

1. Data

- Ik benut informatie van ouders en van de kinderopvangorganisatie.
- Ik kijk hoe mijn kleuters spelen en noteer relevante observaties.
- Ik kijk goed naar wat hun aandacht en interesse heeft.
- Ik kijk ook naar mezelf: lukt het mij om de kleuters hierin voldoende te voeden, ruimte en tijd te geven?

4. Doen

- Ik bied volop speelruimte en ondersteun, stimuleer het verrijk het spel van de kinderen daar waar nodig en hou ondertussen uiteraard voortdurend mijn ogen en oren open: kansrijke momenten pakken en doelgericht observeren.
  - Ik bied heldere en stapsgewijze instructie voor enkele leerlijnen.
  - Ik vergeet niet te genieten!
-

2. Duiden

- Op basis van mijn observaties heb ik een beeld van waar mijn groep in hun ontwikkeling staat.
- Ik ga na op welke manier mijn inspanningen hieraan hebben bijgedragen, waardoor ik begrijp wat de kleuters mij laten zien en horen.
- Ik vergelijk hun ontwikkeling met dat wat ik voor ogen had: zijn de doelen bereikt en liggen we op koers om de geformuleerde ambities te behalen?
- Ik ga na wat hun volgende ontwikkelingsstap is op de diverse domeinen en kijk goed naar wat ze nodig hebben om deze stap te zetten.
- Ik stel vast welke kinderen goed uit de voeten kunnen met mijn basisaanpak, welke kinderen een intensievere aanpak nodig hebben in de vorm van extra speeltijd, -ruimte, -begeleiding van mij.
- Tot slot stel ik vast welke kinderen al verder zijn en behoefte hebben aan een verdiept aanbod en verdiepte aanpak, zodat ook zij ontwikkelingsstappen blijven zetten.

3. Doelen

- Nu ik weet wat mijn kinderen nodig hebben stel ik vast welke doelen ik voor hen nastreef voor de komende periode en stel ik een beredeneerd aanbod samen: een uitdagende en inspirerende omgeving met een gevarieerd aanbod van activiteiten, speeltijd en -ruimte, ruimte voor ervaren, ontdekken en experimenteren, met daarbij voor enkele leerlijnen interactieve instructiemomenten met een verwerking 'des kleuters'.
- Als ik een thematisch onderwijsaanbod samenstel (al dan niet gebruik makend van een kleuterprogramma) maak ik het komende thema 'op maat' voor mijn kinderen: extra ondersteunend waar nodig en verder verdiepend waar het kan. Ik maak een beredeneerde keuze voor activiteiten waarmee ik werk aan de doelen die aansluiten bij de ontwikkelbehoefte van de kinderen.
- Ik maak vervolgens een week- en dagplanning waarin ik aangeef wanneer ik extra ondersteuning/verrijking aanbied aan de kleuters die dat nodig hebben.

2.3 Opbrengstgericht? Doelgericht? Of werken aan resultaten...?

De drie bovenstaande termen kom je vaak tegen. Ze worden ook wel door elkaar gebruikt. Hoe zit dat precies?

Opbrengstgericht werken verwijst naar de manier waarop jij als leerkracht beredeneerde keuzes maakt in jouw aanpak om de ontwikkeling van kinderen te realiseren. Eerst kies je waar je naartoe wilt (doelgericht werken). Vervolgens bepaal je wat je doet en hoe je dat aanpakt voor jouw groep. Je brengt daarbij in kaart wat jouw leerlingen nodig hebben. En je bedenkt hoe je dat effectief en kwalitatief zo goed mogelijk aanpakt. Doelgericht werken kun je zo dus zien als een onderdeel van opbrengstgericht werken.

Wat betreft de termen 'resultaten' en 'opbrengsten' benoemt de Inspectie van het Onderwijs op haar website dat beide gaan over de resultaten van leerlingen en over de voortgang die ze maken in hun ontwikkeling. Deze termen zijn dus uitwisselbaar.

In dit boek gebruiken we de term **opbrengstgericht werken** (OGW).

Opbrengstgericht werken in 4D is de aanpak voor optimale ontwikkelingskansen voor elk kind, die bestaat uit vier cyclische stappen:

- verzamelen van de beschikbare gegevens (Data)
- analyseren van de beïnvloedbare (onderwijs)kenmerken (Duiden)
- stellen van meetbare, hoge ambities (Doelen)
- realiseren van de doelen met passende interventies (Doen)

2.4 Opbrengstgericht werken doe je óók dagelijks!

Het 4D-model is bedoeld als houvast. Met de vier stappen van data verzamelen, data duiden, vervolgens doelen stellen en doen, ga je een paar keer per jaar gedegen aan de slag. Maar de cyclus doorloop je ook tussentijds en zelfs dagelijks, bij verschillende activiteiten.

4D in 1 minuut

Tijdens een spelletje merkt Nora dat een mand veel te ver staat. Het lukt geen enkel kind om daar een pittenzak in te mikken. Ze ziet dat de schouders gaan zakken. Natuurlijk zet Nora de mand na een paar minuten wat dichterbij. Jayden gooit als eerste raak, Nora geeft hem direct een compliment. Met het puntje van zijn tong tussen zijn lippen probeert Alexander ook raak te gooien. Nora merkt direct dat ook de andere kinderen enthousiast hun best doen om raak te gooien.

In dit voorbeeld doorloop je de cyclus snel. Je observeert het gedrag van de kinderen en je stelt jezelf direct een vraag ten aanzien van je speelleeraanbod: sluit deze activiteit wel genoeg aan bij het ontwikkelingsniveau van de groep? Maar ook: moeten de kinderen niet te lang op elkaar wachten? Of: geef je wel voldoende positieve feedback? Zulke vragen flitsen door je hoofd en je besluit het anders aan te pakken. Razendsnel en als vanzelf doorloop je de stappen van data, naar duiden en via doelen naar doen!

Waar het in dit boek over gaat is dat je je bewust bent van deze vier stappen. En dat je je onderwijs planmatig en doelgericht inzet. Zelfreflectie speelt daarbij een cruciale rol.

2.5 OGW4D en formatief evalueren

Formatief evalueren bestaat uit alle activiteiten die leerlingen en leerkrachten uitvoeren om de leeractiviteiten van kinderen in kaart te brengen, te interpreteren en te gebruiken om betere beslissingen te maken over vervolgstappen (Black en Wiliam, 1998, in: Chappuis, 2020). Formatief evalueren heeft dus als belangrijkste doel om kinderen inzicht te geven in hun eigen leerproces en onderwijs op maat te geven (o.a. Hattie en Timperley, 2007; Sluijsmans e.a., 2013; William en Leahy, 2015, in Chappuis, 2020). Formatief evalueren is net als 4D ook een cyclisch proces en is flexibel inzetbaar op verschillende momenten in de les en het leerproces. Ook jonge kinderen maak je bewust van hun eigen leerproces door hen er actief bij te betrekken: je doet dat bijvoorbeeld door samen terug te blikken op de manier waarop de kinderen hebben samengewerkt: is het gelukt om te overleggen en samen een bouwplan te maken? Wat was nog lastig en wat zou je een volgende keer anders kunnen doen? Of door hen zelf te laten inschatten hoeveel woorden ze al kunnen bedenken met de beginklank P en achteraf zelf te laten controleren: is het gelukt? Ook kun je samen met kinderen een portfolio samenstellen. Hierin zitten tekeningen, foto's van bouwwerken, schrijfsels, knutselwerkjes waarmee een kind kan laten zien wat hij kan en wat hem interesseert en wat telkens wordt aangevuld. Ontwikkeling wordt zichtbaar, tastbaar én bespreekbaar.

Zelf aan de slag!

Lees de toelichtingen bij de 4D-stappen op de vorige pagina's nauwkeurig voor jezelf door:

► *Welke data verzamel jij en hoe doe je dat?*

► *Welke vragen stel jij om je data te duiden?*

► *Hebben jullie ambities geformuleerd?*

► Wat vind je van deze ambities? Bespreek dit eens met je collega's.

► Wat is nog onduidelijk voor je na het lezen van dit hoofdstuk?

